

ZINEMA

“ELLOS Y ELLAS”.—Zer esan nai izan du Mankiewicz'ek film onetan (zerbait esan nai izan badu, jakiña)? Komedi musikaria, denbora pasakoa besterik ez ote du, bada, egin gogo izan? Onela balitz, zer dala-ta etengabeko alkar-izketa illun ta astun oiek? Marmitako jorian nastu dizkigu puxka ñabar ugariak, literaturari buruzko aburu apur batzuetatik asi ta bizitzaren dantza itxuraz ateratzeko aolkutxoak emateraño, alegia, tartean gizarteko oiturak zuzentzeko arau jakintsuren bat edo beste jaulkiaz, gañera. Sermolariak aaztu gabe, nola ez, bada? Ta oro musika, dantza, abesti, polizi ta neon-argitan igeri.

Alare, ordea, oiek guztiak ez dira aitzaki besterik, benaz jokogriña ta maitemñaren burruka baita komedi onen gai ta muña.

“Luzatzen bada, burruntzia; biribiltzen bada, pillota”... edo orrelako zerbait esan ote zutelakoan nago zinema-erriko izendun oiek—Mankiewicz zutela maiburu, onek asmatua baita ipuia—, film au sortzea erabaki zutenean. Burnia joka moldatzea ta gizonen griñakin jokatzea, ordea, ez dira berdiñiak. Marlon Brando jokalaria lasai orrek Jean Simmons sermolari xaloa La Habana'raño alajaña eramateko jostaketa ta modua ez dira nolanaikoak. Sermoi-lana utziarazi ta kabaret beltz artara eramatea, gerta diteke. Banana kontu piperdu-nak azaltzeko ere era asko dira. Antzea duenak eta izpiritu pixka bat—prantsesen artean badira onetan zenbait maisu— ipui labaiñena ere erabilliko dizu irrist egin eta erortzeko arriskurik gabe. Irriparra ta kilima bigunki eragiñaz, beintzat, bai, gutxienez. Amerikar film au, ordea, lur-loairen maillan dabil alde ortatik, ta alako egonezin edo naigabea sortu zidan. Ez dezaigutela, arren—exenplu sarritxoegiak dira-ta—, Ameriketako biziera ain azpialdeko iragarri. Bestela, beintzat, ez gutxietsia, baizik gaitzetsia izango dala deriz-

kiogu europarren artean Ameriketako zibilizazio ori, gai edozein clerki bait-darabilte tajurik gabe ta zabarkeriz.

Gauza ertsiegi neurtzen dedala diostanari, galdera auxe egingo nioke: lur-txokorik bazterrena ere, politika ta estrategia dala bide, eskuratzeko xurkeririk ez duten oiei, onelako film itsusiz giza-go-goak aienatzeak ez al lieteke eman bear axola geiago?

Zinemagintzan ez balekite! Film onetan bertan badegu Mankiewicz'en trebetasunaren azalpen ezin-bikañagoa. Ikusi badezu film ori, oar zaite "Dado-jokoaren ballet" zirrarakor artaz. Mutil zailu ta dantzari bigunak mimikaz aragitzen dituzte dado-jokoaren une larri griñatsuak, joko-zuloko giroa ritmu iñarrosгарriz astinduz. Egoaldeko Ameriketako beltzen dantza aragikoiar gogoratzen nintzan. Ta zalantza gelditu zitzaidan zintzilik: ain animaraño eragiten ote die joko-griñak amerikar oiei, beltz aiei aragizko ziztak bezela?

ANSOLA'TAR K.

"EL HOMBRE DE LAS LLAVES DE ORO" eta "DOCE HOMBRES SIN PIEDAD".—Plutarko'ren oiñatzetan abiatu bainaiz, eztakit zergatik den, bi film auek elkarren antza dutelako ala ain desberdiñak direlako.

Léo Joannon'ek leenbizikoan irakatsi nai ligukeana —eta beti irakasteko asmotan dabilzanetakoa da, noski— auxe da, gutxi gorabeera: eztuela gogortasunak, ezta alderatzeko ere, destenoreko urrikiak eta biguinkeriak ainbat kalte egiten.

Iritzi au noraiño ar ditekean ontzat, enuke esango; eta ori urteak joan-ala, teoriar beintzat, gogortasunera makurtuago nagoelarik. Gazte batzuek, aur mukizu batzuek ia, jendartean lotsagarri ta bizibiderik gabe utzi zuten irakasle ark, damu badu bear etzuenean barkatua, eztu asmo sendo gabeko damurik. Urrezko giltzen jabe egiten denean, hotel dotore bateko atezai nagusi, alegia, eta gazte aiek berriro ikustean, eztu ondamendirantz dijoazela jakitearekin aski. Aldiz, berak zabalzen eta errazten die aimbidea, biotzez damu duen utsegitea berandu bederen zuzentzeko.

Bestearen mamia itz bitan azalduko dizuet. Ikusi ezpaduzute ere, eztuzute orrekin askorik galduko. Mamirik batere baldin badu film batek, itz soillek adieraz dezaketena baiño geiago bear du izan-eta.

Gelako atea itxitzen ari dira sala illundu eta oiala argitzen denean. Amabi gizon gelditzen dira giltzapean: ziñegotziak dira, au da, auzia maitasun-gorrotorik gabe erabakitzeko ziña egotzi duten gizasemeak.

Gaia erabakitzeko, dirudienez, ezta buruauste gogorren bearrik. Labanaz il zuten gizon bat eta gizon orrek bazuen semea, aspaldian

aitarekin aserre zebillena. Deardaka ari ziren errietan, atso batek dionez, gizona gorputz erori baiño leentxeago. Berealaxe, eskallere-tan beera lasterka bizian zetorrela ikusi zuen semea agure elbar bat-tek. Labana, mutillarena zen edo mutillak erosi berria zuena bezalatekoxea. Mutilla, gaiñera, nola ez?, biurria eta edozertarakoa omen.

Sargori da eta ez tute begiek alaigarririk gela meiar artan. Auziak ere, lañorik ez. Ziñegotzietarik batek baseballera nai luke leenbaileen; besteek, andik kanpora izatekotan, noranai. Eta gure mutilla urka-mendira bidaltzeko ez tute itz bat esatea besterik.

Orrela balitz, ordea, aldegin bearrean giñake gu ere eta eztaukagu baseballera joaterik, kale gorrira baizik. Bearrik, bada amabien artean gizaseme bat txingurria bezain ixilla, langillea eta setsoa. Ez, ezta letradua. Letradua izan balitz, egin zuen gureak aspaldi eta, gureak ez ezik, baita mutil urkatu edo kixkaliarenak. Arkitektoa dugu. iñondik ere, baiña auzi naasiak bideratzen etxeak zutik edukitzen bezain trebea, alaz gutziz.

Aren arrazoibide sotillak, lekukoen esanak deuseztatzeko eta zalantzaren aziak besteengan ereiteko, ez tute agertuko. Perry Mason auzitegian iñoiz ikusi duenak ongi daki gauza oriek nola izaten diren. Azkenean, eta aski dugu onekin, ao batez aitortzen dute amabiek gaizkille gogortua zirudiena ez tuela alabearraren jostallu errugabea baizik izan. Errudun ala errugabe, Jainkoak daki, baiña ez genduke iñor txigorrarazi bear azterrenak ongi artu gabe.

Telesiorako antolatu omen zuen Sidney Lumet'ek, aditzea du-danez, zinemaratu baiño leen. Bere iritzia eta Joannon'ena bat ezta-tozela esan bearrik eztago.

Ez tute alde ori bakarrik. Ziñetanago, gizon azientzat egokiago, ari dela dirudi Joannon'ek. Baiña, ikusleak bereganatzeko setak itsutu duelako edo, aaztu egin da zinemaz. Ezta erraz esaten zer egin duen: ikasbidezko ipuia, itzaldia —Pierre Fresnay'k esana, nolanai ere—, film bat ez beste edozer.

Ori da, berriz, zenbait umekeri gora-beera, S. Lumet'ek egin duena; gela itsusiko lau paretetatik irten gabe, gero, Amabi antzezleri azkarren laguntzarekin, ezagunenak Henry Fonda eta Lee J. Cobb direla.

“AROUND THE WORLD IN 80 DAYS” (“*La vuelta al mundo en 80 días*”).—Gorputz geneukan Mike Todd (eta ez tikit emengo Cervantes-zale porrokatuen arao-biraoek ez ote duten orretan parterik izan) berak eragin zuen izena bezain kostu andiko film au aurkeztu digutenean. Sarrearen ordaiña biurtzen dio beintzat bear baiño geiago ezkatzen ez tuten ikusleari.

Jakiña dago aldez aurretik eztela emen arkituko ez molde berri-rik, ez biotz-izkaturik, ez poesi-igortzirik. Cecil B. de Mille'ren tan-kerak ezagunean moldatu dute *show* aberats, ugari eta luze (iru orduz gorako) au. Amets bideetan barrena ez gaituzte eramango, txorabiaz ez gaitezen; erakutsi, ordea, erakutsiko dizkigute diruak eta kame- raren begi erneak erakuts ditzakeanak oro: urrutiko lurralde ede- rrak kolore bizitan eta oial zabalagoan. Eta, munduaren inguru ne- kerik gabe gabiltzala, lagun-artean gera nonnai: Paris'en, Chinchón'en, Calcutta'n, Honk-Kong'en naiz San Francisco'n. Zein kalean, zein lantegian, zein tren-bidean, zein taberna-zuloan, zein zezen-plazan, or topatzen ditugu Martine Carol, Charles Boyer, Ronald Colman, Mar- lene eta —eguzkia izar zurbillen aldamentean bezala— Luis Miguel lepaluzea. Eta zenbat eta zenbat beste aspadiako lagun!

Jules Verne'ren liburuak aurtzaroan —eta lotsarik gabe esan de- zadan, baita geroago ere— gogoz irakurri ditugunontzat badu film onek beste atsegin-iturririk, aurtzaroko amets-lañoz inguratua ageri baitzaigu. Antolamena, Michael Anderson eta gaiñerakoak direla bi- de, tajuz egiña dago. Verne pixkaren bat amerikano du dutela esango du norbaitek. Ala balitz ere, elitzake geiegizko kalterik. Oso gogoko baitzuten Verne'k, dakigunez, liburuetan beintzat, zirt-edo-zarteko amerikano arto-ausartak, aien jendetasunak artean geiegi ondatu etzi tuen oitura lasaiak eta tren-bide biurriak.

Cantinflas galtza-jarioak trebe baiño trebeago diardu morrontzan, toreatzean naiz dantzan, oiturazko pailazokeriak apurren bat moa- rratu dizkiotelako edo. Eta nola mintzatzen den ingelesez? Uzta ohea aterako zutekean ene belarriek besteak ere onen antzera mintzatu balira.

Azkenean, etxean berriz —Londres'en alegia—, zertxobait alda- turik ikusten dugu David Niven'en eskuetan dagoen Phileas Fogg'en garaita eta erorikoa. Orrelako orma-burruntzi tenteak ere ez izaki, Erkiaga adiskideak esango lukean bezala, andrazkoen arteetarik iges- egiterik.

“LAS NOCHES DE CABIRIA”.—Erakutsia izan zen film au igaz Cannes eta Venezia'ren izena, besterik ez aipatzeagatik, zearo ixi- llarazi duen Donostia'ko zinema-aste ederrean. Baiña emen ari na- tzaizuen onek eztu jai orietan sarrerarik izaten, ordaindu gabeko sarrerarik alegia.

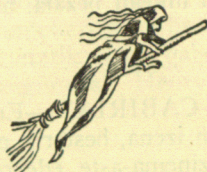
Dena dela, Fellini'gandik datozkigu azken urteotan filmik ausart eta sarkorrenak. Donostia'ra eldu direnez ari naiz, iritzia zabaltzeko bear nukean oiñarririk gabe, agian. Berak bakarrik eusten diola esan baititeke gerra-ondoko zineman Italia'k merezi onez irabazi zuen izenari.

Fellini'k gizartearen bazter elkorretara eta zoko illunetara du joera, Gorki'k "gizon izanengana" bezala. Etxa-iges dabilzan gau-txoriak maite ditu, komeriantek, timatzailleak, baita Cabiria'ren gisa munduan izan den ofiziorik zaarrena duten emakumeak ere; gizarte eta eliz-pillare zurituak baiño areago, nolaini ere. Zakar-artean nabarmenkiroago distiatzen duelako bear bada ontasunaren urre gorriak. Baiña biotz samur baten jabe denaren doakabea! Ezpaitu mundu onetan naigabea besterik ikusiko.

Nork esan non bukatzen den Fellini'gan urrikia, non asten biotz-gogorkeria? Bi aoko ezpata darabil beti eskuetan eta urrikia du ezpata orrek aorik zorrotzena. Adiskide ustekoak murgildu zuen putzutik ateratzen badu asi berrian Cabiria gaizoa, gero zenbait ibillaldi gazi-gozoren ondoan ametsetan ere ikusi ez-tuen paradisuaren bista-raiño badarama, berriro ere osin-ertzean uzteko izango da bakarrik, etsibear gorrian, poz eta arrotasun-bide zituen lau gauzatxoez erantzia.

Zer ote litzake Fellini Julietta Masina, bere emaztea, gabe? Neke da esaten. Bein bateko Gelsomina gogoangarria, aingeru itxurako pailazo edo pailazo itxurako aingeru ura, Chaplin'ekin berdindu dutenak eztira agitz oker ibilli. Aur-arpegi ura da sor ditezkean biotz-mugida guztien xpillu garbi-aldakorra, irri ta negarra naasian darion iturritxo gardena.

L. MITXELENA

EUSKALTZAINDIAK IPINTEN DUEN URTEROKO NOVELA TA TEATRO-SARIA

DOMINGO AGIRRE NOVELA-SARIA

- a) Edozein euskalkitan idatzi ditezke lanak.
- b) Gaia idazleak berak aukeratu dezake, eta lanak nor berak egiña izan bear du eta ez beste izkuntza batetik itzulia.
- d) Sari bakar bat baizik ezta izango, amar milla pesetakoa eta zatitu eziña.
- e) Lanak Euskaltzaindiari bialdu bear zaizkio (Ribera, 6, BILBAO) lema batekin firmatuta, eta lemaren giltza sobre itxi batean bialdu bear da abenduko leenbiziko eguna baiño leen.
- f) Saria, gabe gelditu diteke egoki iruditzen bazaie batzarrekoeri.
- g) Batzarrea Euskaltzaindiak izendatuko du lanak bialtzeko epea bukatu ondoan.
- h) Izkribuak makiñaz idatzita bialdu bear dira, alde bakar batetik eta lerro-une bat utzirik, folio tamañako orrian ($31,50 \times 22$ gutxi gora beera) gutxienez 150 folio dituala.
- i) Novela saritua Euskaltzaindi onen ardurapean agertzen den "Len eta Orain" liburu-sortan argitaratuko da.

Euskaltzaindiaren gogo da urtero sari bitara deitzea: novelazko Domingo Agirre sarira ta teatzoko Toribio Alzaga sarira. Ala ta guzi ere aurtan novelazkora baizik ezta deitzen, eta datorren urtean teatzokora. Onek gutxienez ekitaldi bi izan bearko ditu eta obra saritua Bilbo-n agertzeko aalegiñak egingo dira, urtero Euskaltzaindiak iri onetan gertatzen duen artezko ta kuturazko ekitaldian, Euskalerriko arte ta kulturari izkuntzaren bidez eragiteko asmotan.